

Peterburi Teatajas 1909 ja Pealinna Teatajas 1910 avaldatud kirjad Eesti-Haginskist. Kirjasaatjad o., ne. ja J.L. (oletan, et J.L. võis olla Eesti-Haginski kooliõpetaja Jüri Lossmann). Põhja-Kaukaasia: Stavropoli kubermang: Eesti-Haginsk (Esto-Haginsk). Pastori puudumine Eesti-Haginskis. Pastor August Nigol: Nigoli vabastamine pastorikohuste täitmisest Eesti-Haginskis. Pastor von Schulz. Pastor Martensen. Saksa-Haginsk: palvekiri saada abiraha kooli ehitamiseks, pastor Martenseni tegevus abiraha tõkestamiseks. Pastor Martenseni muu kiusutegevus. Haridusseltsi asutamine. Erakooli avamine (1909). Haridusolud. Velskri tööleasumine Eesti-Haginskis. Kirikusse uue oreli ostmine. Vajadus erksamate kirikuvöörmündrite järele. Eesti-Haginski karskusselts ja selle lõppemine. Eesti-Haginski haridusselts. Eesti-Haginski kaubandusseltsi asutamine. Kavatsus asutada Torgovaja jaamas eestlaste viljakauplus. Varasemad kolm eestlaste viljakauplust Torgovajas, nende omanikud: Ulberg ja Viidak (Krimmist), Mölder (Eesti-Haginskist). Vilja müümine Eesti-Haginskis. Eesti-Haginski põllumaa suurus ja jaotumine. Eesti-Haginski elanike arv (u. 600). Eesti-Haginski majanduslik järg, elumajad. Alkohoolijoomine: joodud veini kogus. Veinikaupluse sulgemine (1909). Salaviinamüük. Hariduse edendamine: raamatute ettelugemised. Eesti-Haginski raamatukogu. Uue oreli valmimine (jõuludeks 1909). Eesti-Haginski sakslased: nende kiusamine kooli ja kiriku küsimustes eestlaste poolt. Sakslaste palvekiri oma kooli avamiseks; sakslaste kooli avamine (1910). Näitemäng Eesti-Haginskis. Eesti-Haginski laulukoor ja orkester. Alla keskmise viljasaak (1910). Eesti-Haginski talupidajate maa väljamõõtmine eraomandisse. Koolera ja kõhutõbi; eeskirjad koolera leviku pidurdamiseks. Digiteeris Andres Aule, kirjaviisi muutmata.

Peterburi Teataja (nr. 71), 9. september 1909, lk. 3

Haginskist (Stawropoli kuberm.). Möödaläinud sügisel läks meie kubermangu pastor meilt ära ja sest saadik oleme ikka alles ilma uue hingekarjaseta. Asemetäitjaks oli meil siiamaa pastor adjunkt hra Aug. Nigol, aga nagu kuulda, olla ta sellest kohustusest tagasi astuma sunnitud, enne kui uus pastor veel walitud ei olnud. Wiimasel ajal oli ta üksi veel kahes külas, Eesti ja Saksa Haginskis kirikukohuseid täitmas. Nagu nüüd jälle kuulda, olla asemetäitjaks pastoriks endine, wanaduse ja nõrkuse pärast ametist äraastunud pastor A. von Schulz meile saadetud. Meile ju ikka kui lastele saadetakse armulikult isakeste poolt midagi.

Eesti küla ei näi aga sarnase armuliku saadetusega mitte üsna nõus olevat. — Miks herra Nigolit isegi asemetäitja pastor olla ei lastud, on kergesti arusaadaw, sest nimetatud isand on ajakohane pastor, inimlik, kiriku kitsarinnalisest, kõdunenud ja haridusewastasest politikast täiesti waba, ausameelne ja wabamõtteline, kes siin asunikkude seas hariduse tõstmiseks väga palju oleks teha wõinud, kui ta siia ametisse oleks saanud. Kuid seda ei sallita kiri-

ku ülemuse poolt mitte, et rahwas rohkem haridust saaks, sest siis oleks kirikuherrade maapealsel paradiisil pea lõpp käes. Et waimulikud isandad hariduse wastu wõitlewad, sellest toon siin ühe näituse.

1. juulil 1907, kui Moskwa konsistoriumi kindralsuperintendent oma ringreisul ka meie külas käis, andis meie küla Saksa kogudus temale palwekirja, milles kooliehitamise tarbeks abikassast abiraha paluti, sest et kohaline koolimaja ruumi puuduse pärast kõiki kohalisi kooliskäijaid enesesse mahutada ei wõinud. Palwekirja läbi lugedes ütles kiriku ülem, et ta seda palwekirja mitte kaua rohilise teki alla ei pista, waid seda tähelepanemise alla wõtta ja täita tahab. Kuid 10 okt. 1907. a. saiwad palujad konsistoriumist järgmise wastuse: „Pastor Martenseni teatamist ja arwamist mööda 10. sept. 1907 nr. 383 on palujad ise selles süüdi, et neile koolimaja ehitamiseks raha ei wõi lubada.” Nõnda wiisi oli pastor Martensen koolimaja ehitamise plaani nurja ajanud, ilma et sakslased selleks kõigewähemat põhjust oleksiwad annud. Pastor M. tegi seda tühja kiusu ja jonni pärast.

Peale selle sündmuse on ülemal tähendatud isik oma siin ametis olemise ajal weel palju muid pahandusi kogudustes sünnitanud, mille läbi ta pahameelt ja mitterahulolemist enese wastu elule kutsus. Olgu neist juhtumistest siin paar näitust.

Pastor M. wõttis koguduse liikmete käest raha wastu ja lubas nõutawaid ristimise ja muid kiriklikka tunnistusi neile muretseda, kuid suurem osa soowijaid ei saanud aastate wiisi ootamise järel muidu tunnistusi kätte, kui pidiwad Moskwa konsistoriumi pastorit selleks sundida laskma. Paljud jäiwad aga kõige selle peale waatamata siiski ilma tunnistusteta, et maks küll juba ette ära tasutud oli, nagu need 47 inimest, kes baptisti kogudusesse astudes pastorile 80 kop. ette maksiwad, et selle eest Luteri kogudusest wäljaastumise tunnistusi saada. Pastor M. wõttis raha wastu ja läks minema. Kaebati küll Moskwa, küll Riia konsistoriumile, kuid siiamani on kõik tagajärjetaks jäänud. Ei tea, kuidas niisugust pastori tegewust wõiks nimetada?

Edasi. Nimetatud isand pani, seaduse punktist hoolimata, kirikueestseisjad ehk wöörmündrid ametisse ja jättis need kõrwale, keda kogudus omalt poolt, pastori käsku mööda selleks walinud oli. — 1. juulil 1907 oli pastor M. kiriku ülemusega [...] nagu ülemal nimetatud ja ütles juba ette, et ta sellekordse teenistuse korra eest palka — 50 rubla — ei nõua. Kuid pärast nõudis ta selle korra eest ikkagi 50 rubla. Külamehed ei tahtnud maksta ja nõudsiwad, et pastor oma sõna, mis kiriku kantslis on üteldud, peaks. Kuid pastor ei annud järele, ja wõttis kiriku wöörmündri nõusolemisega kiriku kassast 50 rubla omale palgaks.

Kuidas wõiks pastori niisugust tegu nimetada? —

Peaaegu ialgi ei tulnud pastor M. külasse ametikohuse täitmisele lubatud ajal, waid ikka mõni päew, nädal ehk kuu hiljem. Siis leeritas ta ilma mõjuwa põhjusega lapsi, kes alla 15 aast. wanad oliwad, kui nende eest aga kolm rubla ära makseti, see tähendab, maksu eest jagab pastor M. õigusi seadusliseks

leeritamiseks, nagu Tezel pattude andeksandmist. Nõnda mängis pastor M. seadusega.

Kõik need asjad on Moskwa konsistoriumile teada antud, aga see on kuldsest waikinud. —

Pastor M. wõiks ise teatada, kuidas ta käsi Stawropolis lese proua K. juures käis, kas tõsi on, et sealne endine kooliõp. hra L. teda omast korterist kraetpidi wälja wiskas ja kas see tõsi on, et tema maja eeskülg, milles ta elas, kord ühel ilusal ajal mitte just hariliku wärwiga üle wärwiti?

—o—

Peterburi Teataja (nr. 102), 31. detsember 1909, lk. 3

Stawropoli kub. Eesti Haginski asundusest. Ehk meie siin küll Eesti [...]st kaugel ja lahus elame, kuuleme meie ajalehtede kaudu, mida siin rohkel arwul loetakse, kõik, mis endises kodus head ja halba sünnib, kuuleme mitmesuguste seltside asutamisest rahwa hariduse tõstmiseks, kuuleme ühisuste elule ärkamistest majanduse edenemiseks ja loeme neid teateid kõige suurema huwitusega. Kõike seda lugedes ja kuuldes ärkab tung hea asja järele tegemiseks ka meie südames, oleme ju üks Eesti rahwas ja ei taha üksi pimeduses waewleda, kui kõik palawusliku kiirusega walguse poole edasi sammub. Mis Eestis head ette wõetakse ja korda saadetakse, püütakse ka siin truult järele teha, nii palju kui see wõimalik on. Eestis asusiwad hulga aastate eest karskuse-seltsid wõitluse wäljale joomise wastu, siin külas asutati ka karskuse-selts sekssamaks otstarbeks, kuid õnnetuseks läks ta enne tegewuse algust juba hingama, sest karskuse-seltsi liikmed ei jõudnud endid karsked hoida: nad jõiwad küll salaja, küll awalikult wana wiisi edasi. Endine [...] õhutas seltsi küll sõnadega, aga ise jõi seda punast marja wiina [...] teistes külades edasi, tuli ta aga Eesti külasse, siis oli ta täis karsklane ja siunas joojaid alati püha wihaga. — Karskuse seltsi matuse päewadel kuuldi Eestis wägawat [hüidu?] hariduse-seltside asutamiseks. Seda kuuldes oli plaan ka siin kohe walmis: tarwis lõppenud karskuse-seltsile uus nimi anda, ehk hakkab siis uuesti ja wõimsamalt elama. Mõeldud — tehtud. Kümnekond mehi astus kokku, muretses põhjuskirjad, saatis nad kubermangu ülemusele kinnitamiseks ja mõne aja ootamise järele oligi hariduse-selts ilmale sündinud. Nimetamise wäärt on seltsi põhjuskirjas see punkt, et selts oma kooliülemuse lubata ja teadmata kooli awada, kooliõpetajat palgata ja lahti lasta wõib kui see mõnele meeldima ei peaks. Nii õnnelikud ei ole minu teada kodumaa hariduse-seltsid mitte. Hariduse-selts sai küll elusse kutsutud, aga kuidas nüüd rahwast harima hakata, missugusi abinõusi selleks kõige kohasemalt tarwitada tuleks, see sünnitas peamurdmist, sest asjatundja juhtiw jõud puudus. Selts kiratseb praegu edasi, ei ta ela ega sure; selts on wäga harwa kooskäinud, kõnesi, ettelugemisi, näitemängusi on wähe olnud. Mõni wõ[...] seltsis arwabki: tarwis tasa ja targu astuda [...] murda. Nõnda astub noor hariduse-selts praegu wäga tasa — kas ka targu? Ka kool oli siimaani awamata ehk

selleks küll põhjuskirjas kõige paremad tingimised oliwad. Wiimaks tänawu sügisel tuli kooli asjus abi sealt, kust seda lootagi ei olnud. Mehed väljaspool seltsi hakkasiwad haridust oma lastele nõudma: seitse-kaheksa meest astusiwad kokku, pidasiwad nõu ja kutsusiwad kodumaalt eneste laste harimiseks [haritud?] kooliõpetajanna, lubasiwad temale aastas 500 rubla palka, prii korteri, kütte ja walgustuse. Kuid kooliülemus ei lubanud erakooli ilma sellekohase lubata awada, pealegi ühte erakooli, kus peale muu õpeasjade weel wõeraid keelesi nagu Saksa, Prantsuse ja Inglis-keelt õpetatakse. Ei aitanud siis muu asi kui erakool pidi kohalise hariduse-seltsi warjawa tiwa alla pugema, nõnda et ülewal nimetatud salk mehi kooli ülewal peab, hariduse-selts jälle koolile oma nime andis, teda kasulapseks wastu wõttes. Nõnda saiwad kooli asutajad ka sellest raskusest üle ja hariduse-selts sai omale nii hõlpsalt kooli. Kooliõpetajanna tuli juba nowembri kuu algusel kohale ja teeb uues koolis [8?] õpilasega hariduse tööd. Mõni nädal peale selle tuli teine kooliõpetajanna küla poolt ülewal peetawa kooli peale teiseks õpejõuks. Küla maksab temale 300 rubla palka aastas, annab prii korteri, kütte ja walgustusega. Nõnda on Eesti Haginski küla haridusline edenemine ja kasumine enam kui kindlustatud. Kolm tugewat õpejõudu teewad nüüd külas hariduse tööd täiel hool edasi ja loota on, et mõne aasta järel küla nooremsugu hariduses ja teadmistes kaugele jõuab. Seda loota on külal ka täieline õigus, sest ta ohwerdab noorte harimiseks suuri summasi: kolm kooliõpetajat saawad aastas ühtekokku 1300 rubla, peale selle korterid, kütte ja walgustus. Sarnane nähtus on ühe asunduse waimlise elu kohta ainult rõemustaw. Kuid küla muusikakoor, mis endise kooliõpetaja juhatusel heal järjel oli, magab nüüd rahulist und — ei ole juhatajat.

Nende päewade sees asus küla [kutsel?] Eesti Haginskisse welsker, eestlane, elama, kes keha terwise eest hoolt kandma peab, sest üksnes terwes kehas wõib hariduswõimuline waim asuda ja edeneda. Welskerile on aastas 300 rubla palka määratud, prii korter, küte ja walgustus. Ka seda nähtust wõib üksnes rõemuga terwitada seda enam, et wiimasel ajal laste hulgas kuri diphterit möllas ja palju lapsi hauda wiis, paljud põewad selle järelduusel praegu weel.

Nädala kahe eest jõudis kohaliku kiriku jaoks Eestimaalt uus orel, mis koha peal [980?] rubla maksnud, wedu, meistri palk oreli kokkuseadimise juures weel peale selle — orel olla 10 jalga kõrge, 8 lai ja 6 paks. Praegu on ta alles kokku seadimisel ja ei ole sellepärast weel teada, kui suur ta muusikaline wäärtus on.

Eelnimetatud edusammude kõrwal peaks Eesti Haginski küla omale ka mõistlikumad ja ajakohasemad kirikuwöörmündrid walima, kes ausameelselt oma ametikohut täidaksiwad ja mitte waimuliku ees jaatajad ei oleks. Tühjade juttude läbi on juba palju pahandust koguduses olnud ja saab seda weelgi olema, kui sarnaseid mehi kauem ametis peetakse.

ne.

Stawropoli kub. Eesti Haginski asundusest. Meie asunduses oli kord karskuseselts, aga ta lõppes, sest liikmed karskust ei pidanud. Tema waremetelt kerkis hariduseselts ülesse, kui kauaks temalgi siin muutlikus hädaorus ja kiusatuse kõrbes elu antakse, on praegu veel teadmata, kuid terwis ei ole tal just mitte palju tõutaw, kiratseb praegu tasakesi edasi. Mõned naljahambad kuulutawad ka temale waesekesele peatseid matuseid ette. Pole ime — aeg ja inimeste meeled on väga muutlikud.

Praegusel ajal kannab meie külas jälle üks uus selts sündimise walusi, see on kaubanduse-selts. Peale 50 mehe astusiwad ühendusesse ja tahawad ligemas tulewikus 52 wersta eemal olewas raudtee jaama ligidal Torgowajas peale 50,000 rublaga wiljakauplust elusse kutsuda. See oleks siis neljas wiljakauplus nimetatud jaamas, mis eestlastest asutatud on. Kõigewanem wiljakauplus Torgowaja jaamas on eestlase, hra Ulbergi oma, mis umbes seitseaastat hea tagajärgedega töötab. Aasta pooleteise eest siginesiwad esimesele kaks teist juurde, üks hra Wiidaku ja teine hra Möldri oma. Kaks esimest wiljakauplust on Krimmi eestlastest ja wiimane Eesti Haginski küla eestlastest asutatud. Nende kolme kaupluse kõrwale asub sinnasamasse veel neljas kauplus. Peale eelnimetatud Eesti kaupluste on Torgowaja jaamas veel mitmed, teiste rahwuste poolt asutatud, wiljakauplused, kes kõik head äri teewad, sest Stawropoli kubermang on hea wiljamaa, ta kaswatab ilusat kollast nisu rohkesti, kui ilmad wähegi korralised on.

Uue wiljakaupluse awajad on ise kõik meie küla põllumehed, kes uue ettevõtte läbi oma sissetulekut tähtsalt tõsta wõiwad. Täiesti tugewaks ja eluwõimliseks saaks uus selts oma suure kapitali tõttu alles siis, kui ta mitte üksi Torgowaja jaamas wiljawoori ei ootaks, nagu teised kauplused seda siiamaa ni teewad, waid suurte wiljaweo teede äärde ka muiale abikauplused awaks, kus põllumehed suurte poride ajal, mis tee wahest läbipeasemataks teeb, wilja äraanda wõiksid, kui ka odawamalt, see pole mitte nalja asi 100 wersta tagant wiletsa tee ja koormaga kaugesse Torgowaja jaama sõita. Aga kui raha ehk midagi muud majapidamises hädasti tarwis on, siis pead tingimata wilja müügile wiima, sest wili on siin ainukene suurem sissetuleku allikas.

Stawropoli kubermangus on palju suuri külasi hulga põllumaaga, kes kõik põllupidamisest endid elatawad. Eesti-Haginski külal on ise oma maad, põllumaad 5200 dessätini, peale selle on veel 3000 dessätini suurune tükk maad kogu küla peale renditud ja veel rendiwad üksikud peremehed kümnete dessätinide kaupa maad wilja alla, naabrite kalmükide käest, nõnda, et iga aasta meie küla elanikudel ligi 9000 dessätini wilja all seisab. Inimeste arw külas on 600 ümber.

Majandusliselt on meie küla oma asumise ajast peale, umbes kolmekümne aasta sees, kiires tempos edenenu, sest mitmed aastad järjestikku on wili läbistikku hästi kaswanud, millel mõjul tugewad talud telliskiwist elumajadega üleskerkisiwad ja meestel turrad kehad kaswasiwad. Igast töökast talust paisab jõukus silma. Majandusline seisukord oleks aga veel toekam, kui mitte

Bachus'ele nii hoolsalt ei ohwerdataks. Uskumata lugu teadis mulle sellest üks asjatundja jutustada: nowembri kuust 1908 kuni Kolmekuninga päewani 1910 olla meie külas 1000 ämbert weini ära müüdüd ja joodud; pulmi sel ajal ei olnud, ei ka muid joogi pidusi.

Küll pandi aasta eest külas olew weinikauplus külakogu palwe peale ülemuse poolt üheks aastaks kinni, ja kui see aeg möödas oli paluti weel kolmeks aastaks wiinakauplust kinni jätta, kuid see ei aita palju, sest ümberkaudsetest küladest ja oma salawiinamüügi kohtadest on märjakest ikkagi saada.

Meie kooliõpetajad on siin hariduse edendamiseks nii palju teinud, kui see neil wõimalik oli. Nad äratasiwad huwitust kirjanduse lugemisele sellega, et kooliruumides sagedasti wanadele ja noortele kasulikku raamatuid ette lugesiwad, millele aegamööda lugemise ringkond, kinnitatud rahwa raamatukogu kooli ruumides, raamatute hinnata lugemiseks, näitemängud ja näitemüügid järgnesiwad. Kuid raamatukogu ei ole wiimasel ajal enam tarwilikku lisanud uute raamatute poolest saanud, ehk seda küll hädasti tarwis oleks, sest endised raamatud on juba kõik läbi loetud. Ommeti on heade raamatute lugemine üks tähtsamatest hariduse abinõudest, tähtsam weel, kui wiletsate kõnedega hariduse-seltsi koosolekud. Wäga kahju, et sarnane hariduse töö, nagu kirjanduse lugemine ja raamatukogu täiendamine, mille asutamiseks ja korraldamiseks endised kooliõpetajad palju on teinud, ehk tagurlased, waimuliku mehega eesotsas, küll selle wastu igal wiisil töötasiwad, nüüd „hariduse wankri mäe otsa wedamise ajal” lonkama on hakkanud.

Jõulu laupäewa õhtuks sai meie uus orel nii kaugele walmis, et tema peal juba pühade ajal mängida wõidi. Kuid kahjuks ei olnud jällegi mitte mängijat. Kogu pühade ajal jumalateenistuse kordadel mängis keegi isik, kellel, nagu näha, mängu tehnikast ja teoriast kõige vähemat aimu ei ole; ei ühte ainust õiget akkorti ei kuulnud ma kogu mängu ajal. Arusaamata on, miks meie köster ise oreli peal ei mänginud, ehk tal selleks küll wõimalus oli ja ta oreli kõrwal kõnetooli peal seisis. Mõned arwawad, et ta ei mõista sarnase oreli peal mängida; kas see tõsi on, ma ei tea.

Kõige nende warjukülgede peale waatamata oleme meie ilma suurte kongressideta, ilma kisata ja kärata suuri asju korda saatnud, oleme seltsisi asutanud ja kui nad küllalt eluwõimuliseks ei tahtnud saada, neid jälle matuse aiale paigutanud, sest mis seisab, on wäärt, et ta hukka läheb, ütleb keegi luuletaja. Mis sest wiga, surm ei ole ilma eluta ja elu ei ole ilma surmata; mis ei kõlba, kadugu!

ne.

Pealinna Teataja (nr. 33), 8. mai 1910, lk. 3

Eesti Haginskist, Stawropoli kub. Nagu juba kord enne „Pealinna Teat.” kirjutasin, elawad Eesti Haginskis eestlased ja sakslased ühes koos. Asunikudest

on eestlasi suurem osa. Mõlema rahwuse wahel on küla asutusest saadik alalõpmata õerumisi olnud. Tähtsamaks tüliõunaks on siamaani kohaline kool olnud, mida mõlemad rahwused üheskoos ehitasiwad ja ka kuni wiimase ajani üheskoos ülewal pidasiwad. Koolist saiwad aga kasu ainult eestlased, kui mõne üksiku sakslase maha arwame, kellel õnn oli oma last kohalikku kooli saata, kuna suuremal jaol sakslastel seda õnne osaks saada ei lastud. Kord kaubeldi kooliõpetaja, kes Saksa keelt sugugi ei mõistnud, kord pidi kooliõpetaja, kes küll Saksa keelt mõistis, aga küla wõimumeeste nõudmisel sakslaste lapsed kooli wõtmata jätma; kord pidi kooliõpetaja, kes sakslasi ka kooli wastu wõttis, ilma wõimumeeste nõudmisi tähelepanemata, mitmesugusi tagakiusamisi wäljakannatama. Sakslased maksiwad aga kõik kooli ülewalpidamise kulud ühes koos ikka edasi ja seda juba ligi 30 aastat. Aasta kolmenelja eest wõeti nõuks kaheklassilist kooli ehitada, mille osakulusi kandma ka sakslased walmis oliwad, kui aga külawanema käest kuulda saadi, et sakslased uuest 2. klassilisest koolist just niisama palju kasu saawad, kui endisest koolist, ütlesiwad sakslased endid 2. klassilise kooli ehitusest lahti. Eestlaste eneste keskel läksiwad mõtted uue ehitatawa kooli kohta ka lahku ja nõnda jäi kool ehitamata. Eestlaste surwe politika läks isegi nii kauetele, et, kui kord üks sakslane oma poega erawiisil kooliõpetaja õpetuse alla soowis anda, wiimane wastas, et ta selleks enne külawanema käest luba küsima pidada.

Kirikuteenistusega ei olnud ka sugugi parem lugu, kui kooliga. Sakslased pidiwad ilma kirikuteenistusest läbi ajama, ehk nad küll kiriku kui ka köstri ülespidamise kulusi eestlastega ühes koos kandsiwad.

Wiimaks lõppes kannatus, mis ligi 30 a. pingul peeti ja sakslased andsiwad palwekirja kooli ülemusele eneste laste jaoks kooli awamiseks sisse, niisama ka nõudmise küla walitsusele, et nad kiriku ja kooli ülespidamise kohusest wabastatud saaks. Kooli ülemus awab tänawu kewadel sakslastele üheklassilise kooli ja kohalise maaülemate nõudmisel wabastab küla koosolek wististi ka ülemal nimetatud maksudest. Sakslastel on lootus, et nad kooli ülespidamiseks kroonu käest toetust saawad, milleks juba sammusi on astunud.

Ülestõusmise püha teise päewa õhtul oli siin külas hariduse edendamise ots-
tarbeks näitemäng „Halastaja õde” peremehe J. [...] küünis. Rahwa osa-
wõtmine oli elaw, kõik platsid oliwad pealtwaatajaid täis, enamiste noore-
maid inimesi. Wanemad inimesed, peale mõne üksiku, puudusiwad täiesti.
Wanemad inimesed on siin alati sarnaste kasulikkude ettewõtete peale wiltu
silmi waatanud. — Näitemängu hakatusel laulis kohaline laulukoor köster-
kooliõpetaja juhatusel paar laulu, millede ettekanne kokkukõla puhtuse pä-
rast palju soowida jättis. Mis näitemängu tegelastesse puutub, siis pean siin
nimetama, et tema ettekandes nagu wäsimust, üksluisust tunda oli. Kõige
loomulikumalt etendasiwad eneste osad mustlased, iseäranis loomutruult
nendest üks naisterahwas, siis perenaine Truuta ja tema tütar Madli.
Waheaegadel mängiti [...] ja gitarret kokku, kuna endistel sarnastel pidudel
oma küla tubli muusikakoor aega lõbustas. Publikumi ülespidamine oli
kiiduwäärt ja korrapidamine hea. Nagu kuulda, olla üleüldine sissetulek pile-
titest, einelauast ja tantsust ühtekokku ligi 100 rbl, millest wäikesed kulud
maha arwata tulewad. Üleüldse tuleb piduõhtut kordaläinuks nimetada.

—ne.

Pealinna Teataja (nr. 63), 25. august 1910, lk. 3

Eesti Haginskist, (Stawrop. kub.) Suwe jõuab juba lõpu poole. Põllumehel ka
[...] teada, kui suur tema sissetulek olema saab ja kudas aastane wäljaminek
kokku seadida tuleb, et jalad teki alt mitte wälja ei jääks. Wiljasaak kipub
meil tänawu alla keskmist langema; kewade, wilja kaswamise aeg, oli koguni
kuiw, wihma, mis maa täiesti läbi leotanud oleks, siin õigel ajal ei olnud, siis-
ki, talwise niiskuse tõttu, loodeti head wiljasaaki, kuid tera kaswamise ja
walmimise ajal tuliwad hommikutuultega kanged palawad ja kõrwetawad
päewad, mis tera enneaegu ära kuiwatasiwad. Kuid see ei hirmutanud põllu-
meest weel nii wäga: wilja hindade tõusmise korral oleks see wiga parane-
nud. Põld „peremehest lahti küll ei tee”, ütles mõnigi põllumees. Aga asi ei
jäändu selleks. Wihm, mis kewadel tulemata jäi, tuli nüüd, kui wili kõik niide-
tud ja põllul hunnikusse pandud oli, kus põllumehel temast enam kasu ei ol-
nud, waid kahju. Ta leotas hunnikud läbi ära, soojus ja wihmast leotatud
maaniiskus ajasiwad kas wiljaterad peades kaswama ehk tegiwad tera näo-
tumaks. Lõikuse järele on siin juba mitu korda raskeste wihma sadanud, mis
wilja kojuwedamist ja peksmist suurel mōedul takistab.

Rehepeksu-ühisused oleksiwad siin wäga kasulikud. Ühendatud jõul palgatud
ehk ostetud wiljapeksumasinate abil läheks wiljapeksmine palju rutem edasi,
iseäranis sellepärast weel, et siin wiljapeksu ajal sagedasti suured wihma-
sajud peksmist takistawad ja palju wilja põllul ära rikuwad. Ühendatud jõul
masinatega põllul peksmist tuleks iseäranis sellepärast soowitada, et 3000 tii-
nuline rendimaa üle 10 wersta külast kaugel on, kus wili koha peal ärapeks-
tud wõiks saada, terad kohe kodu wedada, põhk ja haganad edaspidiseks

äravedamiseks hunnikusse panna. Kahjuks on siin ühendatud jõu tegewuse tähtsusest arusaamine weel lapsekingades, igaüks loodab täiesti oma jõu peale ja töötab üksnes enese jõuga, tähelepanemata, et sagedasti ilmade tõttu, nagu tänawugi, hulk wilja raisku läheb. Nüüd, üksikult rakendades, wea wilja ööd kui päewad läbi rendimaadelt, mida siin rohkesti on ja kõik külast kaugele, koju suurtesse hunnikutesse, ja kui kõik juba kodus on, siis hakka ainult peksma. Wilja koju wedamine wõiks küll weel ajapoolest rutem sündida, aga loomad ei jõua wastu pidada. Wiljapeksmine peab aga siin ruttu edasi mine-ma, sest aasta ei ole aasta wend, ükskord on kõik ilmad ilusad, teinekord sa- jab sel ajal sagedasti wihma, mis palju kahju teeb.

Suurem jagu põllumehi meie külas on juba kõik maaomanikkudeks saanud ja praegu, Suwiste pühadest saadik töötawad maa-mõetjad maa ärajagamise kallal. Iga maaomanik saab oma maa, mis enne põldude kaupa laiali tõiste seas oli, kahes tükis: üks tükk põllu- teine karjamaad. Et põllumaa igal pool mitte ühesugune hea ei ole, siis peab küll mõnigi „karjamaale jäema, sest kõik ei mahu marjamaale”. Nagu räägitakse, jaotatawat maad ka mõnes teises külas meie kubermangus tükkideks. Maamõetmine näikse siin kaunis kulu- rikkaks minewat. 12 töömeest saanud küla poolt igaüks 25 rubla kuus, kaks woorimeest — kumbki 85 rubla kuus, ja peale selle weel muud kulud kokku teewad kena summakese kuus wälja, sest töö nõuab palka, ja ilma kuluta ei ole parandust. Sest parandus on see tõesti, kui igalühel maaomanikul oma maa, kas põllu- ehk karjamaa ühes tükis oma ümber on. Oma põllumaad wõib siis parandama, wäetama hakata, et ta rohkem wilja kannaks, wõid sinna wilja sortisi peale külwata, mida ise tahad. Ei ole siis selle peale waja waadata, mida kõik teewad, kuidas teised põldu seemendawad, millal teised wilja äraweawad ja karja sisse lasewad. On maaparandamiseks raha waja laenata, wõid seda siis pangast hõlpsasti saada, segapõllu korra juures olgu kogu küla laenu juures käemeheks; ehk tahad oma maad ära müüa, jälle on hõlpsam ostjat leida. Ka see on kaugele parem ja õiglasem, kui igal peremehel oma jagu karjamaad wälja mõedetud on, kes tahab, wõib seal peal loomi pi- dada, kes tahab, wõib seda heinamaaks jätta, ehk põlluks üles künda. Siia- maani oli karjamaa ühine, loomade arwu kohta maa suuruse järel ei olnud mingisugust määra, jõukas peremees pidas suured karjad loomi ja lambaid, waesel oli üks ehk kaks lehma ehk ei ühte ainustki; üks kaswatas karja ühisel karjamaal, teise kulul, sest loomade arw wõis nii suur olla, kui keegi neid talwel ülewal pidada suutis, teine pidi omajagu karjamaad tõesti loomadele hinnata tallata jätma, kui omal nii palju jõudu ei olnu maa suuruse järel tarwilik jagu ehk ka rohkem loomi muretseda. Mujal asundustes oli juba mitmekümne aasta eest loomade arw maa suuruse järel ära määratud, siin seati see alles aasta paari eest joonde. Suur korralagedus, mis alati tülinaks asunikude wahel oli, oli ka maajagamine. Mõnel perekonnal oli isegi surnute jaoks hingemaad, nagu tarwitaksiwad nemad weel maapealset ülespidamist, teisel perekonnal ei olnud mitte elawategi tarwis maad. Nüüd peaseb parem kord ja õiglus wõidule.

Kolera kipub ka meile külaliseks tulema, ümberkaudu külades on teda juba mitmel pool olemas. Tema ärahoidmiseks anti ülemuse poolt kanged ja waljud eeskirjad: soolakalu, kurkisi, puuwilja, arbusisi, meloonisi ja limonadi

ei tohi mitte müüa; kes selle eeskirja vastu patustab, wõetakse wastutusele. Praegu on meie küla sellest külalisest küll veel puutumata, selle asemel põewad aga mitmed kõhutõbe, kuid surma kordasi pole tänini veel olnud.

J. L.